

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ: ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑ, ΚΕΝΑ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΙΔΕΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΥΨΗ ΤΟΥΣ

Κλεάνθης Ρούσσος

Επικ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Η δικαιοσύνη και η λειτουργία της έχει γίνει πλέον μόνιμο θέμα στις στήλες και στις εκπομπές των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Ενεργητικοί και παθητικοί τηλελάγνοι, τηλεδικαστές και τηλεοπτικοί εισαγγελείς αρπάζουν με βουλιμία την τροφή που τους δίνουν τα ονόματα ορισμένων δικαστών που ευρίσκονται διαρκώς στο επίκεντρο της αρνητικής δημοσιότητας.

Στην προσπάθεια τηρήσεως μιας κατ' επίφαση αντικειμενικής στάσεως κάποιοι από τους «εισαγγελείς» δημοσιογράφους υπενθυμίζουν ότι υπάρχουν βεβαίως και καλοί, έντιμοι δικαστές. Δεν ακούγονται όμως τα ονόματα και κυρίως τα έργα των εντίμων. Συζήτηση γίνεται ηχηρή για τα ονόματα και τις πράξεις των επιόρκων. Ευρισκόμενοι αυτοί στο επίκεντρο, αναπόφευκτα στιγματίζουν την εικόνα της δικαιοσύνης, κλονίζουν την εμπιστοσύνη των πολιτών στην αμεροληψία και στην ορθή λειτουργία της.

Από την άλλη μεριά βρίσκονται αυτοί που έχουν ταχθεί να υπερασπίσουν τους θεσμούς. Απαιτούν εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη διαβεβαιώνοντας ότι οι επίορκοι είναι η εξαίρεση και ότι η πλειοψηφία των δικαστικών λειτουργών έχουν και ήθος και εντιμότητα. Αυτό είναι αληθές και ουδείς μπορεί να το αμφισβητήσει. Ενόψει όμως της αρνητικής δημοσιότητας, πολλοί είναι αυτοί που προβληματίζονται ως προς την έκταση που η έντιμη πλειοψηφία διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην απονομή της δικαιοσύνης.

Με κάθε επιφύλαξη για την υποκειμενικότητα που υποκρύπτουν χαρακτηρισμοί όπως έντιμος, καλός, ουσιαστικός, επιεικής, αυστηρός, το πραγματικό ερώτημα που κρύβεται πίσω από τους παραπάνω προβληματισμούς είναι σε ποιο βαθμό η υπάρχουσα οργανωτική υποδομή επιτρέπει την αποτελεσματική και ικανοποιητική λειτουργία της δικαιοσύνης. Η στερεότυπη διαβεβαίωση και απειλή ότι «το μαχαίρι θα φθάσει μέχρι το κόκκαλο» δεν απαντά το ερώτημα και επιπλέον καλλιεργεί κλίμα ανασφάλειας και καχυποψίας. Η Πολιτεία οφείλει να σέβεται και να στηρίζει το δικαστή στο δύσκολο έργο του, στη σκληρή καθημερινότητά του. Μόνον έτσι ενισχύεται μακροπρόθεσμα η εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη και εμπεδώνεται η πίστη στην ηθικότητα και στην εντιμότητα της πλειοψηφίας των δικαστών. Αυτοί, στους οποίους αποβλέπει η απειλή, είναι κατά κανόνα ανάλητοι και έχουν δεξιοτεχνίες για να αποφεύγουν τις μαχαιριές!

Τα έργα των δικαστών αποτελούν τμήμα της κοινωνικής πραγματικότητας, τα έργα τους δε αυτά δεν είναι άλλο από τις αποφάσεις, με τις οποίες αντιμετωπίζονται το έγκλημα και οι ανθρώπινες συγκρούσεις. Οι κριτές κρίνονται, και κοινωνικά και

επιστημονικά, για την πληρότητα, για την αποτελεσματικότητα και για την τεκμηρίωση των αποφάσεών τους. Μέρος αυτής της διαδικασίας είναι και τα μέσα μαζικής ενημερώσεως και ο ρόλος τους να αποτυπώνουν και να προβάλλουν εντίμως τις θέσεις και τις απόψεις του κοινωνικού συνόλου και κυρίως των ομάδων που θίγονται, άμεσα ή έμμεσα, από τα έργα του δικαστή.

Κοριοί, κρυφές κάμερες, κατασκοπεία και εκβιασμοί δεν έχουν βέβαια σχέση με τον υγιή έλεγχο των έργων της δικαιοσύνης¹, εκ του αποτελέσματος όμως φαίνεται ότι αποτελούν ευπρόσδεκτα μέσα για το ευρύ κοινό όταν κάνουν, για τους κουτούς, χειροπιαστές τις παρανομίες των επιόρκων. Η εμφάνιση τέτοιων φαινομένων είναι ενδεικτική κενών εξουσίας, τα οποία σπεύδουν να καπηλευθούν κάποιοι επιτήδαιοι για την εξυπηρέτηση πρωτίστως ιδίων προσωπικών συμφερόντων. Η Πολιτεία και η ηγεσία της δικαιοσύνης γνωρίζουν ότι υπάρχουν τέτοια κενά και οφείλουν να λαμβάνουν μέριμνα για την έγκαιρη κάλυψή τους. Όσοι δραστηριοποιούνται στον εν στενή ή στον εν ευρεία εννοία χώρο της δικαιοσύνης οφείλουν να τους συνδράμουν στο έργο τους αυτό.

Η συμβολή του επιτίμου εισαγγελέως του Αρείου Πάγου, κ. Ευαγγέλου Κρουσταλάκη, στο προηγούμενο τεύχος του περιοδικού Digesta αποτελεί μία τέτοια πολύτιμη συνδρομή. Είναι δε αξιοσημείωτο ότι παρέχεται μέσα από ένα νομικό περιοδικό, του οποίου ο παραδοσιακός ρόλος είναι η ενασχόληση με το αντικείμενο του δικαίου και όχι με τα υποκείμενα της απονομής της δικαιοσύνης. Η συζήτηση που άνοιξε πρέπει να συνεχισθεί σε επιστημονικό επίπεδο και οι ωφέλιμες ιδέες που θα παραγάγει πρέπει να βρουν το δρόμο της μεταφύτευσεως στην καθημερινή πραγματικότητα.

Ένα καίριο ζήτημα της καθημερινής απονομής της δικαιοσύνης είναι η οργανωτική δυνατότητα και η επιστημονική επάρκεια του δικαστή να ανταποκριθεί στον όγκο και στη δυσκολία των υποθέσεων που καλείται να κρίνει. Ο γράφων μπορεί να ομιλεί με σχετική ασφάλεια μόνο για τις αστικές και για τις εμπορικές υποθέσεις.

Η υποδομή και η διασφάλιση της οργανωτικής δυνατότητας για την αντιμετώπιση των υποθέσεων βρίσκεται κυρίως στα χέρια της Πολιτείας και, λιγότερο, στην εξουσία των διοικήσεων των δικαστηρίων και, ελάχιστα, στις δυνατότητες του μεμονωμένου δικαστή. Ένας Πρόεδρος Πρωτοδικών, όσο έμπειρος και όσο ικανός και αν είναι, αναμφιβόλως αδυνατεί να αντιμετωπίσει ικανοποιητικά 20 ή 30 διαφορετικές υποθέσεις ασφαλιστικών μέτρων σε μία μέρα. Ένας Πρόεδρος Υπηρεσίας, ο οποίος υπό την ιδιότητα αυτή θα έπρεπε να αντιμετωπίζει κάποιες σπάνιες υποθέσεις εξαιρετικής επειγούσης φύσεως, δεν μπορεί να βομβαρδίζεται με δέκα ή δεκαπέντε αιτήματα προσωρινής διαταγής την ημέρα για να αποφασίσει παραχρή-

1. Βλ. ενδεικτικά τα από 24.05.2003 και 28.05.2003 φύλλα της εφημερίδος «Καθημερινή» με αναφορά σε παρακολουθήσεις σε σχέση με τις υποθέσεις του χρηματιστηρίου.

μα! Άρα τα ασφαλιστικά μέτρα και οι προσωρινές διαταγές είναι δύο παραδείγματα της δικαστικής καθημερινότητας, όχι μόνο στην πρωτεύουσα και στις μεγαλουπόλεις αλλά και στα επαρχιακά δικαστήρια, όπου προβάλλονται παράλογες απαιτήσεις στις ανθρώπινες δυνατότητες των δικαστών. Ο παραλογισμός αυτός πληρώνεται κατ' ανάγκην με κακής ποιότητας υπηρεσίες και αποφάσεις, οι οποίες πιθανώς είναι άδικες για κάποιους διαδίκους.

Η υπερφόρτωση δημιουργεί εξάλλου σύγχυση. Η σύγχυση είναι η καλύτερη ευκαιρία για τον επιτήδειο, είτε διάδικο είτε δικηγόρο είτε δικαστή, να υπηρετήσει προσωπικούς στόχους και συμφέροντα άσχετα με την ιδέα της δικαιοσύνης. Η αντιμετώπιση του προβλήματος εναπόκειται πρωτίστως στην Πολιτεία, δεν μπορεί δε να αντιμετωπισθεί με ένα «σοφό» μέτρο ή με μία «σοφή» μέθοδο, που ούτως ή άλλως δεν υπάρχει, αλλά χρειάζεται σειρά μέτρων και παρεμβάσεων στην οργανωτική υποδομή και συνεχή επαγρύπνηση για την τήρηση των μέτρων και την περαιτέρω βελτίωσή τους, όπου απαιτείται. Επί παραδείγματι, η αποσυμφόρηση του πινακίου των ασφαλιστικών μέτρων μπορεί εν μέρει να επιτευχθεί με την επιτάχυνση της απονομής της δικαιοσύνης στις τακτικές διαδικασίες και με την ενίσχυση της εμπιστοσύνης των διαδίκων και των δικηγόρων τους στο ότι ο κριτής θα έχει, παρά την επιτάχυνση, επαρκή εμπειρία και επαρκή χρόνο να ασχοληθεί σε βάθος με όλες τις πτυχές και με όλες τις λεπτομέρειες της υποθέσεώς τους. Πώς θα επιτευχθεί αυτό είναι αντικείμενο ιδιαίτερας συζήτησεως. Στην αποσυμφόρηση του πινακίου των ασφαλιστικών μέτρων μπορεί ακόμη να συμβάλει η αύξηση του χρηματικού κόστους που πρέπει να επωμίζονται οι διάδικοι για να κάνουν χρήση της διαδικασίας αυτής με το κριτήριο του κατεπείγοντος, αφού η ανταπόκριση στο κατεπείγον απαιτεί έκτακτα και επείγοντα μέτρα που προκαλούν κόστος. Στην αποσυμφόρηση του πινακίου των ασφαλιστικών μέτρων θα συμβάλει η δραστική μείωση του αριθμού των υποθέσεων που αναλαμβάνει να εκδικάσει ένας μοναδικός δικαστής. Στην αποσυμφόρηση του πινακίου των ασφαλιστικών μέτρων και στην βελτίωση της ποιότητας των αποφάσεων μπορεί να συμβάλει η κατανομή των συγκεκριμένων υποθέσεων που αναλαμβάνει ένας δικαστής σε περισσότερες των μία συνεδριάσεων εντός μίας εβδομάδος. Στην αποσυμφόρηση του πινακίου των ασφαλιστικών μέτρων μπορεί να συμβάλλουν οι συστάσεις του δικαστή προς τους διαδίκους και τους δικηγόρους τους για τη συναινετική επίλυση κάποιων θεμάτων ή τη διευθέτηση κάποιων άλλων. Στην αποσυμφόρηση του πινακίου των ασφαλιστικών μέτρων μπορεί να συμβάλει ο προσδιορισμός αντικειμενικών κριτηρίων εμπειρίας των δικηγόρων που θα έχουν την ευθύνη υπογραφής και εκδικάσεως αιτήσεων ασφαλιστικών μέτρων.

Το πολυπληθές σώμα των δικηγόρων πολλές φορές διαμαρτύρεται για τα λαμβανόμενα μέτρα μέσω των οργάνων ή των παρατάξεων που το εκπροσωπούν. Η πρόληψη της διαμαρτυρίας εν μέρει επιτυγχάνεται με τον εποικοδομητικό προληπτικό διάλογο και με τον σεβασμό στις διάφορες απόψεις και στις αντιλήψεις ως προς την ύπαρξη και ως προς την αντιμετώπιση ενός προβλήματος.

Ο διάλογος από την άλλη μεριά είναι επικοινωνιατικός μόνον όταν διεξάγεται με εύλογο χρονικό περιορισμό και περιορίζεται σε απολύτως αρμόδια πρόσωπα και γνώστες του αντικειμένου. Από εκεί και πέρα όμως η Πολιτεία προχωρεί στη λήψη ολοκληρωμένων μέτρων, χωρίς να αναλώνεται σε υπολογισμούς «πολιτικού κόστους» και σε καθημερινές μετρήσεις δημοτικότητας. Είναι αδύνατον η λήψη ορισμένου μέτρου να ικανοποιεί όλες τις προτιμήσεις και να εξυπηρετεί όλα τα συμφέροντα. Προέχει η εξυπηρέτηση του σκοπού της καλής λειτουργίας της δικαιοσύνης και η επίτευξη του στόχου αυτού συνήθως χρειάζεται κάποιο χρόνο για να φανεί.

Είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα της τροποποίησης του άρθρ. 237 ΚΠολΔ και η εισαγωγή με το ν. 2915/2001 του συστήματος της προκαταθέσεως των προτάσεων και της αμεσότητας της συζήτησεως στις πολιτικές δίκες. Όλοι ενθυμούνται τις διαμαρτυρίες των δικηγόρων αλλά και των δικαστικών λειτουργών εναντίον της εισαγωγής του νέου συστήματος. Βεβαίως οι διαμαρτυρίες εκείνες ήταν δικαιολογημένες κυρίως λόγω της αποσπασματικότητας του μέτρου αντί της συνολικής αντιμετώπισεως του ζητήματος της επιτάχυνσης της απονομής της δικαιοσύνης. Παραταύτα η θέσπιση του μέτρου, έστω και ως αποσπασματική παρέμβαση, βελτίωσε τελικώς το ισχύον σύστημα συζήτησεως των αγωγών και συνέβαλε στην καθιέρωση της αμεσότητας της διαδικασίας της πολιτικής δίκης και στην παύση του ευτελισμού της στη μακρόσυρτη διαδικασία των λεγομένων διεξαγωγών του παλαιού δικαίου.